

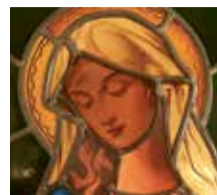
PAGINA 4

‘Het leven omhelzen, kome wat komt’

PAGINA 5

‘Ervaringen die het verstand te boven gaan’

PAGINA 7

‘Wie Maria zegt moet ook Moria zeggen’

VERDER: Weemoed van een nazomerdag ■ Hands uit de mouwen voor Limburg ■ Toosten op het nieuwe zangseizoen ■ Rijke oogst met papieren kerkjes

Dakloosheid na de coronamaatregelen:

‘Een probleem van de hele samenleving’

Rijswijk, laat in de avond. Mustafa Fodanjan zit tegen een lantaarnpaal geleund langs de Generaal Spoorlaan, ter hoogte van het park Steenvoorde. Om hem heen zijn bezittingen, verpakt in diverse tassen en zakken. Zijn voet is gebroken, zegt Mustafa. De 36-jarige Iraniër leeft sinds drie maanden op straat. Hij verblijft sinds zes jaar in Nederland na zijn vlucht uit Iran, maar volgens Mustafa erkent de Immigratie- en Naturalisatiedienst hem niet als Nederlander. Voorheen werkte hij ‘in de groenten’ en huurde een kamer. Later sliep hij af en toe bij de Kessler Stichting, een organisatie voor de opvang van dak- en thuislozen. Mustafa is cliënt bij Parnassia, een psychiatrische kliniek. Uit de papieren die hij uitspreidt op de stoep, blijkt dat hij bij onder meer de Haagse rechtbank te boek staat als paranoïde en in de greep van religieuze wanen.

Vluchtheuvel

Het ziet er naar uit dat Mustafa Fodanjan vanavond in Steenvoorde slaapt. De politie is langs geweest, omdat hij eerst op een vluchtheuvel zat. Dat mocht niet, hij kon beter langs de kant van de weg gaan zitten. En voor de nacht moest hij maar een plekje in het park zoeken.

‘Heel naar, maar het is wel de realiteit’, zegt Marlies Filbri, directeur van het Straat Consulaat. ‘Ik vind niet dat het goed gaat’, vervolgt ze. ‘Er is continu te weinig opvang.’ Bij de Haagse organisatie voor de belangenbehartiging van dak- en thuislozen zien ze met lede ogen aan hoe daklozen in de Haagse regio na het terugdraaien van de lockdownmaatregelen weer terug bij dreigen te raken.

‘Er is continu te weinig ruimte’

De gemeente Den Haag zorgde tijdens de uitbraak van de eerste en tweede coronagolf voor noodopvang in hotels en een jeugdherberg. Het ging om 280 extra plekken, naast de 344 ‘normale’ noodopvangplekken, die bijvoorbeeld gebruikt worden bij strenge vorst. Met het opheffen van de coronaplekken per

Daklozen in Den Haag en omgeving werden tijdens de coronalockdowns ondergebracht in onder meer hotels, maar dat is al een tijdje voorbij. Hoe gaat het nu met hen?

Dakloze Mustafa nabij het Rijswijkse park Steenvoorde, waar hij de nacht zal doorbrengen.

1 juni 2021 staan veel daklozen uit de meest kwetsbare groepen gewoon weer op straat, stelt Filbri. Zij ziet cliënten van het Straat Consulaat die in coronahotels verbleven, terugkeren in hun oude situatie. Onder hen een man van 78 jaar oud.

Den Haag heeft een daklozenloket ingesteld, dat in 2020 een totaal van 4285 aanmeldingen ontving. Hiervan werden 1267 mensen formeel geregistreerd als dakloos, wat betekent dat zij een daklozenpas ontvangen en recht hebben op opvang. Hier loopt het spaak door het tekort aan opvangplekken en -locaties, al sinds jaar en dag een probleem in Den Haag en omgeving.

Shabby netwerk

Volgens Filbri hebben drie groepen

daklozen te lijden onder het tekort aan opvangplekken. Rond de 175 van hen zijn arbeidsmigranten uit EU-landen die tijdens hun verblijf in de Haagse regio op enig moment dakloos zijn geworden, vaak na verlies van hun baan. Onder hen bevinden zich mensen uit Midden- en Oost-Europa, maar ook uit andere landen van de EU. Dakloosheid is vaak het gevolg van onbekendheid met de procedures in Nederland. Een arbeidsmigrant die zich niet inschrijft bij de Basisregistratie Personen bouwt geen rechten op uitkering of opvang op, hoe lang hij ook in Nederland gewerkt heeft. Tijdens de periode van coronapvang werd volgens Filbri duidelijk uit hoeveel personen deze groep bestaat. Ze leven op straat of hebben een ‘shabby netwerk’ van slaapplekken in oude

huizen, op bootjes en in vakantieparken. Een tweede groep bestaat uit een groeiend aantal zelfredzamen of economisch daklozen, die volgens de Wet Maatschappelijke Ondersteuning in de woorden van Filbri ‘niet kwetsbaar genoeg’ zijn om opgevangen te worden. Ten slotte zijn er twintig tot veertig daklozen met ‘multiproblematiek’, die door bijvoorbeeld verslavingen, psychische problemen of een combinatie daarvan niet of moeilijk in de maatschappelijke opvang passen. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport kende Den Haag in 2019 een bedrag van 16 miljoen euro aan overheidssteun toe, waarmee onder meer woonruimte voor daklozen werd gerealiseerd. Het is onduidelijk of hiervoor geld beschikbaar zal blijven,

een van de punten die het Straat Consulaat wil aanroeren tijdens een debat met de gemeente op Werelddaklozen-dag (10 oktober).

Volgens Filbri was er tijdens de periode van corona-opvang minder overlast voor burgers en ondernemers, doordat daklozen van de straat waren. ‘Voor ons is één en één twee. Vang die mensen gewoon op. Het is geen individueel probleem, maar een probleem van onze samenleving. Ik kan niet begrijpen waarom een 78-jarige man weer op straat belandt en niet in een hotel kan blijven. Als hij er een zootje van maakt, moeten we dat gewoon opruimen. Laten we een plek voor hem creëren.’

MATTHIJS TERMEER

Requiem van Mozart

In de donkere dagen rond Allerzielen steken we kaarsjes op voor dierbaren die voortleven in onze gedachten, of we bezoeken een concert. Dat laatste kan nu weer: het Residentie Kamerkoor voert met het Residentie Bachorkest onder leiding van Jos Vermunt het Requiem van Mozart uit.

Zo. 31. 16-17:15 U. KLOOSTERKERK
LANGE VOORHOUT 4. KAARTEN
RESERVEREN: BACHENSEMBLES.NL

FOTOGRAFIE MARJON VAN DER VEGT

Een betere wereld

Gespreksgroep over het boek van Tolstoj *Wat moeten we dan doen?* Het boek beschrijft bespiegelingen over geld en armoede, over slavernij en arbeid. De vraag die Tolstoj bezighield was: ‘Wat draag ik bij aan een betere wereld?’ Zijn de observaties van Tolstoj te herkennen voor onze tijd? Leiding: ds. Wietske Verkuyl.

Wo. 27. INLOOP VANAF 19.30 U. 20 U. –
ABDIJKERK, WILLEM III STRAAT 40

De Vrij-Katholieke Sint Albaanskerk

‘Wij geloven dat alle religies uit één bron voortkomen’

Verscholen tussen woonhuizen aan de Rietzangerlaan in de rustige Vogelwijk ligt de Sint Albaanskerk. De 37-jarige Eefje Cobussen is voorzitter van het kerkbestuur: ‘Ik ben er nog verbaasd over dat ik überhaupt in een kerk zit.’

W e ontmoeten elkaar in de kerk, die eenvoudig maar sfeervol is ingericht. Boven het altaar schijnt het licht door zongekleurde ramen op twee vazen met zonnebloemen. Tegen de zijmuur staat een Mariabeeld met brandende kaarsjes. De ruimte nodigt uit tot stilte en inkeer; daarom lopen we voor het interview naar een kamertje voor in het gebouw.

Intuïtie

Eefje vertelt: ‘Ik ben sinds een half jaar voorzitter van het bestuur en pas sinds eind 2019 lid van de gemeenschap. Mijn achtergrond is rooms-katholiek. Een tijd lang heb ik vrijwilligerswerk gedaan bij Stek (de diaconale uitvoeringsorganisatie van de Protestantse Kerk Den Haag), maar ik realiseerde me gaandeweg dat ik iets miste. Dat

‘Niemand hoeft de uitgangspunten te onderschrijven’

vond ik hier terug in de sfeer en de eeuwenoude liturgie. Ik wist niet dat wat ik miste met geloof te maken had. Geloof heeft voor mij te maken met intuïtie, met gevoel en met ervaren. Maar ik kan er nog steeds verbaasd over zijn dat ik überhaupt in een kerk zit.’

Waar staat de naam Vrij-Katholiek voor? ‘Het betekent dat we geworteld zijn in de oorsprong van de katholieke kerk. Onze liturgie heeft grote overeenkomsten met de liturgie van de Rooms-Katholieke Kerk. Tegelijkertijd baseren we ons ook op esoterische en mystieke teksten uit andere, minder gangbare interpretaties van het

FOTO VAN GREET KAPPERS

christendom. Wij geloven dat alle religies uit één bron voortkomen.’ En dan lachend: ‘Een van onze belangrijkste uitgangspunten is dat niemand een uitgangspunt hoeft te onderschrijven: dat betekent het woord *vrij* in onze naam. Het gaat ons om de vraag met welke houding je hier binnenkomt. Iedereen is welkom, ongeacht zijn of haar geloof – of ongeloof –, als je maar met eerbied het altaar betreedt. Een deel van onze zestig leden komt

oorspronkelijk uit protestantse of katholieke kerken. Een ander deel heeft geen christelijke of religieuze achtergrond, maar is wel spiritueel geïnteresseerd. Dat betekent dat er onderling ook grote verschillen zijn.’

Niet zo toegankelijk

Zijn de leden vooral bezig met hun eigen spirituele ontwikkeling of richten ze zich ook op de samenleving? Eefje: ‘We doen niet iets voor de wereld, zoals

dat bij Stek bijvoorbeeld wel gebeurt. Maar als je jezelf spiritueel ontwikkelt, wordt dat vanzelf zichtbaar in je manier van zijn, in de aandacht die je hebt. Het is wel een gegeven dat de gemeenschap niet erg naar buiten treedt. De cultuur is nogal gesloten en dat verander je niet zomaar. In het verleden is weleens geprobeerd om contact te leggen met andere kerken, maar dat heeft geen concrete gevolgen gehad. Het is me opgevallen dat de

De Vrij-Katholieke Kerk (VKK)

De Vrij-Katholieke Kerk is gesticht in 1916 en actief in 25 landen. In Nederland zijn kerken gevestigd in acht plaatsen, waaronder in Den Haag. De VKK beschouwt zich als een ‘jonge loot aan de boom van het christendom’. Ze staat organisatorisch volledig los van de Rooms-Katholieke Kerk en is vrij van (starre) structuren. Zij verkondigt de christelijke leer, geïnspireerd vanuit de theosofie en gnosie. Het is een kerk waar vrijheid van denken en van geloof bestaat. Priesters en diakenen worden gewijd door een bisschop en zijn niet gebonden aan het celibaat. Zij ontvangen ook geen inkomen van de kerk.

In 2010 heeft de VKK de Bijbelse canon uitgebreid met de Nag Hammadi-geschriften. Deze geschriften gaan uit van een innerlijk weten dat ieder via meditatie kan ontwikkelen en dat hem in contact brengt met zijn eigen goddelijke bron.

INFORMATIE: VKK.NL

meeste mensen hier individueel komen, niet als gezin of met een partner. Kennelijk zijn we niet zo toegankelijk. Op de laatstgehouden landdag werd de conclusie getrokken dat we ons als kerken in Nederland meer met elkaar zouden moeten verbinden. Ik vind dat een mooie gedachte, maar de werkelijkheid is weerbarstiger. Ik wil het zelf klein houden en dacht op een gegeven moment: laat ik gewoon de kerk openzetten. Daarom ben ik sinds Pasen hier elke woensdagavond van 19.00 tot 20.00 uur aanwezig, zodat ieder die dat wil kan binnenkomen om kennis te maken of om hier gewoon alleen maar even te zijn. Op die manier maken we ons ook meer zichtbaar in de wereld.’

GREET KAPPERS

Haagse actie voor Limburg

‘Diakenen willen helpen waar dat het hardst nodig is’

Mensen die hun huis moeten verlaten, ziekenhuispatiënten die geëvacueerd worden, stroomstoringen, ondergelopen huizen, waterschade. Na de hevige overstromingen half juli in Zuid-Limburg neemt Willemien de Vlieger-Moll, diaken van de Duinzichtkerk in Benoordenhout, het initiatief voor een inzamelactie voor de getroffen.

De oproep vanuit de kerk om voor de getroffen in Zuid-Limburg te bidden en te geven aan Giro 777 zette diaken Willemien de Vlieger-Moll aan het denken. ‘Oké, dat kunnen we doen, dacht ik. Maar ik zit ook in het bestuur van de Federatie van Diaconieën, die diaconieën door het hele land met elkaar verbindt. Eigenlijk konden we veel directer helpen, leek me.’ Na overleg met haar collega-diakenen zoekt ze contact met een diaconie in Zuid-Limburg en biedt financiële steun aan.

Ontheemd

Dat aanbod ontvangt Lies Oost, voorzitter van de Diaconie Maas-Heuvelland, met open armen. Er is op dat moment veel stress onder de getroffen, en de benodigde hulp richt zich vooral op de eerste levensbehoeften.

Zo hebben veel inwoners geen gas, water en stroom meer, waardoor ze niet meer kunnen koken. Ouderen zijn ontheemd en durven geen boodschappen meer te doen. Hulpverleners zoals

‘Mensen die doneerden via Giro 777 geven opnieuw’

veteranen verzetten veel werk, en kunnen wel een lunch gebruiken. ‘Heel Limburg is in nood’, schrijft Willemien in de nieuwsbrief die wordt verspreid onder de gemeenteleden van de Duinzichtkerk, maar ook onder andere Haagse kerken. De betrokkenheid en het enthousiasme zijn groot. Mensen die al hebben gestort via Giro 777 geven opnieuw. De actieve buurtgemeente Kerk in Laak houdt een collecte. En ook de Haagse Diaconie en wijkgemeente Den Haag Zuidwest, waar onder meer de Abdijkerk onder valt, doneren een flink bedrag. Zo wordt er in totaal bijna 4000 euro opgehaald; geld dat wordt besteed om individuele noden te lenigen.

Handen uit de mouwen

Lies Oost is erg dankbaar voor de actie. Er is door de overstroming een gigantische

golf van dingen die geregeld moeten worden door de diaconie, die kerken heeft in Maastricht (St. Jan), Valkenburg en Vaals-Gulpen. De diaconie zorgt voor vervoer, waarmee gedoneerde spullen uit heel Nederland – zoals meubels, potten, pannen, kleding en witgoed – terecht komen in de kerken, om ze vandaaruit rond te brengen. In een andere kerk zijn koffie en broodjes, voor wie daar behoefte aan heeft. En er is een

constante stroom aan overleg en vergaderingen. Het gedoneerde geld geeft lucht en rust.

Inmiddels is de eerste chaos voorbij, vertelt Lies begin september, al kunnen sommige mensen nog niet thuis wonen en is een aantal bedrijven nog gesloten vanwege waterschade. Het verzorgen van maaltijden is niet meer nodig, maar de diaconie biedt financiële hulp bij vervanging van beschadigde spullen.

Willemien de Vlieger-Moll is blij met de uitkomst van de actie, die ook heeft gezorgd voor verbondenheid tussen mensen en kerken onderling. ‘Diakenen zijn mensen die op dit soort momenten de handen uit de mouwen steken, en daar helpen waar dat het hardst nodig is. Ook al is dat aan de andere kant van het land.’

JUNE KROMJONGH

Fête de la Nature in de kloostertuin

Een vrolijk natuurfestival met bezorgde ondertoon

Op zaterdag 4 september is het feest in de tuin van het Stadsklooster, met kleinkunst, muziek, poëzie en filosofie. Het maakt deel uit van het Fête de la Nature, een grassroots natuurfestival dat in heel Nederland wordt gevierd.

Op het oog is het Fête de la Nature een onbezorgd tuinfeestje van een stel bevriende artiesten en een handjevol toeschouwers, gedrenkt in de weemoed van een nazomerdag. Maar er is meer aan de hand. 'De wijze waarop de mens met de natuur omgaat, is niet zachtzinnig. Daar maak ik me zorgen over.' Het anders zo goedlachse gezicht van troubadour Martijn Breeman staat ernstig. Zojuist heeft hij het Fête de la Nature meer of minder serieus omschreven als een gelegenheid om zichzelf en zijn vakgenoten – dichters, muzikanten, cabaretiers – een podium te bieden. En met de uitspraak 'Iedereen kan een natuurfeestje organiseren' probeert hij te voorkomen dat hem als organisator al te veel lof wordt toegezwaaid. Maar hier staat een man die daadwerkelijk bezorgd is over de staat waarin natuur en milieu anno 2021 verkeren.

Luister maar eens naar zijn 'Lied van de schone aarde':
Dus ik vecht voor haar recht
En ik streef zolang ik leef
Omdat ik zoveel om de aarde geef

Bitterzoet klinkt de ballade door de kloostertuin, waar vlinders en libellen rondvliegen, de zon goedmoedig

schijnt en de grote boze buitenwereld ver weg lijkt. Dat laatste is natuurlijk schijn. Niet voor niets begint folksinger Hanneke Laura haar optreden met 'The times they are a-changin' van Bob Dylan, een tijdloze herinnering aan het feit dat niets in het leven lang bij het oude blijft.

Ontwrichting

Uit vrijwel iedere bijdrage van de artiesten of sprekers blijkt dat ze Breemans bezorgdheid delen. Goed, de nummers van Dolly Parton die

'Tuinen zijn gekke ontmoetingsplaatsen van mens en natuur'

Laura na haar serieuze start over het gazon laat galmen zijn niet meer dan *good old country comfort*, waarop je als publiek nijver kunt meeklappen. Maar *special guest* Christine Teunissen zingt niet alleen een aardig moppie, tijdens haar redevoering wat later komt het Tweede Kamerlid namens de Partij voor de Dieren bepaald niet jolig uit de hoek. Zonder aarzelen stort ze alarmerende cijfers over haar gehoor uit. Volgens Teunissen bestaat twee derde van het Nederlandse grondgebied uit landbouwgrond en is er op het platteland veel van hetzelfde te vinden: vergeleken met

'Fête de la Nature'-organisator Martijn Breeman, met op de achtergrond Partij voor de Dieren-politica Christine Teunissen en zangeres Hanneke Laura (met gitaar)

zo'n honderd jaar geleden is er nog maar twintig procent van de insecten en vijftien procent van de biodiversiteit overgebleven. 'Het grootste probleem van deze tijd is de ontwrichting van de ecologie', stelt Teunissen. Geen vrolijke mededeling, maar de stemming onder het publiek lijkt er niet onder te lijden. Bezoekster Tineke Arbacht omschrijft de sfeer als 'heel aangenaam'. 'Het is heel plezierig, heel harmonisch.' Volgens Arbacht is het aanwezige publiek 'speciaal'.

'Mensen die toch wat bewuster denken en van kunst en cultuur houden.' Inderdaad verklaren twee dames de reden van hun komst met 'lekker iets cultureels doen'. Broeder Frans Wils, medeorganisator en kloosterbewoner, rommelt met het verlengsnoer voor de microfoon en geeft een rondleiding langs de bric-à-brac in de kloostertuin. Drank en thee en koek op een gammele tafel zijn verkrijgbaar voor een grijpstuiver. Misschien heeft zelfverklaard botanisch

filosoof Norbert Peeters wel gelijk met zijn stelling dat tuinen 'gekke ontmoetingsplekken van mens en natuur' zijn. Peeters breekt een lans voor het onkruid van deze wereld en citeert Remco Campert: 'Dodelijk de tuin waar onkruid niet gedijen mag.' Het is een treffende analogie voor de verkilde, versteende en onverschillige maatschappij en het broodnodige menselijke onkruid van deze middag.

MATTHIJS TERMEER

Na anderhalf jaar stilte en beperkingen

Eindelijk weer samen zingen

Na een lange stilte vanwege corona mochten amateurkoren eind juni weer voorzichtig van start. Sommige koren hadden nog wel online gerepeteerd en toen het vorig najaar mocht ook even live, andere waren anderhalf jaar stil. Hoe hebben koorzangers deze tijd ervaren en hoe kijken ze naar de nabije toekomst? Drie koorzangers vertellen.

Kees Schram zingt al zo'n 25 jaar bij het Haags Barokgezelschap. Vorig jaar maart had hij als koorcoördinator alles geregeld voor de uitvoering van de Matthäus Passion. 'Voor ons als zangers was het natuurlijk heel jammer dat het gecancelld werd, maar geen halszaak', vertelt hij. 'Het is een liefhebberij. Voor de dirigent en solisten was het veel zwaarder. Omdat wij een projectkoor zijn, zijn we niet online gaan repeteren. Zelf ben ik op zoek gegaan naar andere manieren om te zingen. Ik heb workshops gevolgd in Amsterdam en Frankrijk, met weinig mensen en op afstand. Met het Haags Barokgezelschap hebben we vorig jaar september – toen het weer mocht – in de Bergkerk gerepeteerd voor het Requiem van Mozart, met vijftig mensen en op afstand. In die kerk is een goed ventilatiesysteem met een CO₂-meter. Helaas stopte het alweer snel. Zo hebben we nog een paar keer geprobeerd om iets te organiseren, maar elke keer gingen de besmettingscijfers weer omhoog. Wel hebben we in juni met zo'n veertig mensen in het Rosarium alle koralen uit de Matthäus Passion gezongen, heel leuk was dat. Nu hopen we binnenkort te beginnen aan het Weihnachtsoratorium. Het lastige is dat je niet goed weet waarop je moet richten. Normaal zijn we met zo'n zestig zangers, dertig orkestleden en honderden mensen in het publiek, maar dat zie ik voorlopig niet gebeuren. Gelukkig blijven de leden enthousiast en positief, maar ik kijk ernaar uit om weer

gewoon een project op touw te kunnen zetten en vrijuit met elkaar te zingen. Niet meer zo benauwd allemaal.'

Nieuwsbrieven

Menno Calkoen zingt sinds 2014 bij het Christelijk Mannenkoor Scheveningen, waarvan hij vorig jaar eind februari voorzitter werd. Nog geen maand later zag de situatie er door de lockdown volledig anders uit. 'Het was vreselijk, ik wist niet wat me overkwam', vertelt hij. 'Gelukkig hebben we alle toezeggingen voor concerten weten te behouden en bleven ook de leden en de sponsors trouw. Daardoor zijn we niet in grote financiële problemen gekomen.' Hoe hij het vond om niet te kunnen zingen?

'Heel akelig natuurlijk, we hebben het allemaal heel erg gemist. We zijn niet online gaan repeteren, maar hebben ons vooral gericht op de sociale functie van het koor. Een bestuurslid stuurde iedere vrijdag nieuwsbrieven rond, zodat we op de hoogte bleven van elkaars wel en wee.'

Eind augustus is het koor voor het eerst na anderhalf jaar weer bij elkaar geweest. 'Iedereen was dolblij om elkaar weer te zien. We hebben een toost uitgebracht op het nieuwe zangseizoen, en gaan op 20 september weer voor het eerst repeteren. We houden ons heel strikt aan de RIVM-richtlijnen; we zijn erg voorzichtig omdat we ook veel oudere leden hebben. Het is spannend, maar hopelijk blijft het nu goed gaan. Verder zijn

we hard op zoek naar nieuwe leden, want er is een sterke vergrijzing binnen het koor. Ons jongste lid is een dertiger, maar we hebben ook veel tachtigers en zelfs enkele 90-jarigen.'

In het park

Petra Slagman zingt sinds een jaar of vijf bij Laus Deo, het koor van de Scheveningse Antonius Abtkerk. Ook professioneel houdt ze zich met zang bezig door het geven van zanglessen en -cursussen. 'Nog leuker dan zelf zingen vind ik het om mensen samen te laten zingen', zegt ze daarover. Toen de koorrepetities en -uitvoeringen wegvielen, wilde ze haar stem op peil houden en blijven studeren. 'Om mijn burens niet te storen, ging ik 's ochtends rond achten een halfuurtje op een rustig plekje in het park zingen. Dat gaf een gevoel van vrijheid.' Laus Deo heeft niet online gerepeteerd, maar

'Iedere ochtend een half uur zingen in het park'

vanaf juli vorig jaar mocht er weer tijdens de kerkdiensten gezongen worden, zij het beperkt. Eerst met één cantor per dienst, later met kleine groepjes. 'Dat was voor veel koorzangers spannend, omdat ze niet gewend zijn om solo te zingen', vertelt Petra. 'Ook is het lastiger om goed op elkaar af te stemmen omdat we verder uit elkaar moeten staan, maar uiteindelijk zijn we daardoor wel beter gaan zingen.'

Petra ziet de toekomst optimistisch tegemoet, ook als het om haar werk gaat. 'Mochten er weer strengere maatregelen komen, dan zie ik wel weer. Misschien ga ik dan iets anders doen, of leg ik het accent meer op pianospelen. Als bepaalde dingen niet kunnen, is er altijd iets anders wat wél kan.'

IRNA VAN DER WEKKE

Het Haags Barokgezelschap repeteert op afstand in de Bergkerk voor het Requiem van Mozart.

IN-D RUK

HET LEVEN OMHELZEN

Holland groeit weer! Holland bloeit weer! Woorden van Willem Bilderdijk van zo'n tweehonderd jaar geleden, toen Napoleons macht in Nederland ten einde liep. Ze kwamen spontaan bij mij boven toen ik een lange rij scholieren op de Delftse Markt bij de ijssalon zag staan. Waar ik ook loop, zie ik eerstejaarsstudenten die de stad verkennen of bezig zijn met een opdracht. Een rondvaartboot passeert mijn huis – ook die lagen stil het afgelopen jaar – en ik hoor de schipper vertellen dat tegenover ons huis het 'dolphuis' was. Daar kon je vroeger, tegen betaling, de dolle lieden bezichtigen. 'Nu is het een studentenpand, waar ze ook van dollen weten.' Als de boot onder de brug verdwijnt, mis ik de vertaling daarvan. Aan 'onze' kant zet de buurman zijn pand in de verf en de gemeente knapt de kademuuren op. Opgefriste steentjes weerglanzen in het water. We krijgen bericht uit Italië, waar de maatregelen heel streng waren, dat onze kleindochter een jaartje is opgeschoven in het 'asilo nido'. Weer naar vriendjes en

vriendinnetjes, geweld! En Finn, mijn achterkleinzoon van twee maanden, koestert zich in de omarming van ouders en grootouders. Geboren worden was in zijn geval wel een heel spannend avontuur. Maar onze hoop is niet beschaamd. Zeker, ik had ook kunnen beginnen over de slepende kabinetsformatie, groeiende onverdraagzaamheid, over Afghanistan of Tata Steel. He-las, pessimist en cynicus, ze lijken de waarheid aan hun kant te hebben. Maar gelukkig krijgen ze niet altijd gelijk. Aan Václav Havel wordt de uitspraak toegeschreven: 'Het is ons niet geoorloofd niet te hopen.' Van staatsgevaarlijke dissident werd hij de eerste premier van Tsjechië. De hoop leeft niet pas op als onderdrukking en leed voorbij zijn, maar is een tegenkracht. Midden in de coronapandemie werd er gebuffeld op de intensivecareafdelingen; ze hadden daar geen tijd voor complottheorieën. Rond de Delftse Markt werd getimmerd en geschilderd, want straks moest er weer gastvrijheid betoond worden. Uit het stadhuis komt een bruidspaar, omringd

door familie en vrienden. Komt er een 'vierde golf'? Kunnen we weer zonder mondkapje in tram en bus? Gaat het CDA meeregeren? Het is allemaal belangrijk en je zou ervan wakker kunnen liggen.

Maar het bruidspaar omhelst het leven en elkaar. De ijsbegerige rij voor de ijssalon gaat maar al te graag weer naar school. Ze hebben veel gemist, achterstand opgelopen, niet samen kunnen chillen. Ze omhelzen het leven, kome wat komt. 'Holland bloeit weer! Holland groeit weer!' Ontdaan van het negentiende-eeuwse nationalistische pathos een mooi devies. Nu we niet op verre vakanties konden, ontdekten velen de schoonheid van het eigen land. Zoveel moois in en rond je eigen stad, op de fiets door kilometers natuur. Geen kerkdienst in een gebouw, maar al wandelend 'vieren' dat je bij elkaar hoort. Ook is er allerlei talent opgebloeid in kerkgemeenschappen. Jongeren die de techniek voor hun rekening namen, solisten die zongen, diensten liturgisch op maat gemaakt voor luisteraars en kijkers thuis. Kortom, we gaan niet pas 'los' als dat van minister De Jonge mag. Gelovige mensen omhelzen het leven in voor- en tegenspoed.

ROB VAN ESSEN

Terugblikken en vooruitkijken in feestelijke dienst Jubileumfeest in de Marcuskerk

In Moerwijk-Morgenstond gingen in 1996 drie kerken samen in de Marcuskerk aan de Jan Luykenlaan. 'Dat ging niet zonder slag of stoot, maar we zijn er nog steeds', zegt de huidige predikante Jantine Veenhof bij de viering van dit jubileum.

gevierd tijdens de speciale dienst, met terugblikken en vooruitkijken.

Ballon

In de zaal op de eerste etage zijn de stoelen op minstens anderhalve meter van elkaar geplaatst. Op het podium oefent de Marcusband en een grote ballon met 25 staat op tafel. Onder de stoelen zijn papieren zakken gezet, waarin een

'Zwembad in de tuin bij de gewenste kerk van de toekomst'

lunchpakket, een rolletje pepermunt, een pen van de Drieklank – de naam van de wijkgemeente – en een uitgeknipt kerkje. Daar horen we later meer over.

Het is eigenlijk een en al feest, want het is ook nog de startzondag en er mag voor het eerst weer bij alle liederen worden gezongen! Predikante Jantine Veenhof richt zich tot de vele kinderen die in de zaal zitten. Ze loopt met een ideeënbus op hen af. 'Hoe zien jullie de kerk van de toekomst, wat zou je willen als alles kon?' Er gaan veel vingers de lucht in. 'Een drumstel, gamen, zwembad in de tuin, formule 1-bestuurbare auto's, mooiere kerkraden en een kauwgomballenmachine.' Zo komt die doos met suggesties wel vol.

Lijflied

De volwassenen komen aan het woord in de video '25 jaar Marcuskerk'. Dominee Bas Plaisier spreekt zijn oude gemeente toe vanaf een berg in Oostenrijk. Hij herinnert zich het lijflied uit de begintijd: De Heer bouwt zelf zijn huis. 'We wilden er voor iedereen zijn, een open kerk, naar buiten toe.'

Een vrouw die nog maar enkele jaren lid is, herkent zich daarin. Zij waardeert de betrokkenheid, gastvrijheid, de kringen. 'Prettig zoals het geloof verkondigd wordt, zoals het in de Bijbel staat en niet een slap aftreksel', zegt ze in de film. Er zijn ook tv-beelden te zien van een huwelijk tussen Willeke en Petra, in deze kerk gesloten.

Jantine Veenhof vraagt de aanwezigen om op te schrijven wat ze hopen. Daarvoor zijn de papieren kerkjes uit de tas bedoeld. De oogst is rijk: 'Dat de kerk mag groeien in gebed, *Happiness to the world*, en een jaar waarin we weer gewoon kunnen vieren.' De kerkjes vormen een veelkleurig palet in een boom.

Na de dienst loop ik met jongerenwerker Monique naar een 'kindje' van de kerk: de Kinderwinkel, waar elke dag wel iets te doen is: huiswerkclub, tienerrestaurant, instuif, muzieklessen. En buiten is er koffie met gebak, een traktatie van het bruidspaar.

HANS HEMMES

Papieren kerkjes met wensen hangen in de boom.

Zondag 12 september. Vanuit de Marcuskerk klinkt deze ochtend mooie pianomuziek en steeds meer mensen melden zich bij de ingang. 'Van harte gefeliciteerd', zegt een vrouw tegen diaken Corine Matthijse, die de kerkgangers hartelijk begroet. 'Ik zou je zo graag willen knuffelen, maar dat mag helaas nog niet.' Omhelzen voor een kerkjubileum? Hier is meer aan de hand: Corine en haar man Arie zijn op de dag af precies 25 jaar getrouwd. Dat maakt 1996 voor hen tot een dubbel gedenkwaardig jaar. In juni van dat jaar liepen leden van drie kerken in lange rijen tegelijk naar deze plek.

Het was een plechtig moment dat veel huidige bezoekers nog niet zijn vergeten. 'Bij de stoet van de Morgenster ging de bijbel voorop', weet er een te vertellen. De andere kerken die letterlijk en figuurlijk 'samen op weg' gingen, waren de Immanuel- en de Cypreskerk. Die mijlpaal wordt

Trappistenmonnik over de pandemie

De jaren 2020 en 2021 hebben de wereld op ongekende wijze geconfronteerd met ervaringen van eenzaamheid. Tegelijkertijd heeft het ons doen beseffen hoe we met elkaar verweven zijn als mensen. Wat hebben we hiervan geleerd? Erik Varden, trappistenmonnik en schrijver van het boek *The Shattering of Loneliness*, probeert het tijdperk van Covid-19 een christelijke betekenis te geven en hiervoor een christelijke taak te formuleren.

ZA. 16 OKT. 10.30-12.15U. ORGANISATIE: DE ZINNEN. CHRISTUS TRIUMFATORKERK, JULIANA VAN STOLBERGLAAN 154. OPGEVEN T/M 13 OKT. TOEGANG € 10. PROGRAMMA IN ENGELS.

Schuilplaats eenzaamheid

Vaak wordt eenzaamheid als een probleem gezien dat we kwijt willen en waarvoor allerlei oplossingen en initiatieven ontwikkeld worden. Tegelijk is eenzaamheid iets wat ook bij het leven hoort en wat ieder van ons wel herkent. Heeft eenzaamheid ook een geschenk? En wat als eenzaamheid een stem had? Aan de hand van verhalen, ervaringen en overwegingen neemt verhalenverteller Pauline Seebregts je mee om dit thema vanuit diverse invalshoeken nader te bezien.

ZA. 30 OKT. 15 U. HOUTRUSTKERK, HOUTRUSTWEG 1 (HOEK BEEKLAAN 535). KOSTEN: € 8 INCL. HAPJES EN DRANKJES NA AFLOOP. INFORMATIE: ADRIAAN KELLER, TEL. 06 158 636 26.

MOET JE LEZEN

Den Haag liet geesteszieken niet zwerven

Corry van Straten deed onderzoek naar de geestezorg in Den Haag van de middeleeuwen tot 1700. Het Dolhuys aan het Slijkeinde speelde een centrale rol, blijkt uit haar boek.

Corry van Straten was jarenlang geestelijk verzorger bij instellingen van de Parnassia Groep. Zij heeft heel minutieus onderzocht hoe mensen met psychiatrische problematiek vroeger werden opgevangen. Via oude kasboeken achterhaalde ze zelfs wat er op het menu stond, wat de zorg kostte en hoe de denkbeelden over verzorging en genezing veranderden.

Door al die details loop je zo het Den Haag van de zestiende en zeventiende eeuw binnen. De rol van de diaconie van de Nederduits-gereformeerde kerk bij de opvang van armen was groot. In herbergen hingen collectebussen voor giften om het Dolhuys te ondersteunen. De gemeenschap gaf gul. Van Straten ontdekte dat er een hecht netwerk was voor hulp aan mensen met afwijkend gedrag. Ze rekent af met vooroordelen, als zou deze groep aan haar lot zijn overgelaten.

Het Dolhuys was een bijzondere gemeenschap, want in de zalen verbleven ook veel pestlijders. Den Haag werd vanaf de middeleeuwen geregeld getroffen door de zwarte dood. Er stierven zoveel mensen dat kerken in het centrum kampten met een tekort aan begraafplaatsen. Van Straten beschrijft de rekeningen voor de doodskisten en voor de 'grafbidders'; de mensen die bij een teraardebestelling een gebed voordroegen.

Het zijn de details die het boek kleur geven, zoals die over de maaltijden. Hutspot was in de zeventiende eeuw de nationale stoofschotel met vlees, groenten, boter en specerijen. Witte bonen met gehakt schapenvlees was een lekkernij en vis (want goedkoop) stond geregeld op het menu. 'Binnenmoeder' Neeltje Huijgen ontving hiervoor vier pond per week. 'Achter elke naam een wereld vol wanhoop, angst en verdriet', aldus de auteur.

HANS HEMMES

CORRY VAN STRATEN, VAN KAPEL TOT DOLHUY: HAAGSE GEESTEZORG VANAF DE MIDDELEEUWEN TOT 1700. DE NIEUWE HAAGSCHE, 2021. ISBN 9789460101021; 312 PAGINA'S; € 22,95.

De ziekenzaal voor vrouwen in het Dolhuys aan het Slijkeinde in Den Haag, rond 1910.

BEELD COLLECTIE HAAGS GEMEENTECHIEF

Job, een intrigerend en inspirerend Bijbelboek

‘Kom niet met verklaringen wanneer iemand lijdt’

Welk verhaal of welke persoon uit de Bijbel spreekt je bijzonder aan? Wat is de betekenis van zo'n oud verhaal voor je leven van vandaag? In de rubriek *Geraakt* leggen we deze vraag steeds aan een lezer voor. Geertje Standhardt koos voor het Bijbelboek Job.

Geertje (28) is verbonden aan de Duinzichtkerk. Ze vindt het verhaal van Job intrigerend en inspirerend, maar worstelt er ook mee. Wat is de zin van het lijden van de mens en hoe kun je iemand die lijdt het beste nabij zijn? Wie is God en wie ben jij nog als alles wegvalt? Ook het verhaal van Job geeft daar geen pasklare antwoorden op.

Verlies

‘Door mijn studie rechten kijk ik vaak vanuit een theoretisch oogpunt naar dingen, maar het verhaal van Job raakt me omdat het juist geen theoretische verklaring biedt voor de vraag waarom er zoveel leed in de wereld is. Het is geen theorieboek, maar een boek over God en mensen. Over de mens die lijdt, die te maken heeft met pijn en verlies en over de vraag hoe daarmee om te gaan. Wanneer je al te snel een verklaring wilt hebben voor het lijden, doe je de mens die lijdt misschien wel tekort. Dat laat het verhaal van Job ook zien. Momenteel wordt mijn kijk op het verhaal beïnvloed doordat mijn beste vriendin al zestien maanden ernstig ziek is door corona. Ze kan niets meer. Dat is typisch zo'n situatie waarin je je gaat afvragen waarom en hoe dit heeft kunnen gebeuren.

Glimp

Job is een goed mens en hij verliest in een korte periode alles: zijn bezittingen, zijn kinderen en zijn gezondheid. Als hij alleen in die leegte zit, komen zijn vrienden naast hem zitten. Ze zeggen niets. Dat vind ik een mooi beeld. Als er iets ergs gebeurt, dan kun je aanvankelijk ook sprakeloos zijn, maar op een gegeven moment wil je – net als de vrienden van Job – toch

COLLAGE: JOLLY VAN DER VELDEN

iets zeggen of je wilt helpen. Zeker als iemand zelf worstelt met wat er gebeurd is en waarom. Dan wil je er een duiding aan geven, zin toekennen aan dat lijden, want wat is nou erger dan dat lijden ook nog eens zinloos is? Ik snap die vrienden van Job goed. Ik wil dat zelf ook doen, bijvoorbeeld door te zeggen dat ze er sterker uitkomt. Voor mij gaat dit boek erover dat je dat juist niet moet zeggen. Elke verklaring die je ervoor

geeft, doet af aan de ervaring hoe haar leven totaal veranderd is.’ ‘Wat voor mij ook uit dit verhaal springt, is de eenzaamheid van Job. Iedereen om hem heen gaat door met zijn of haar leven. Als ik tegen mijn vriendin zeg dat het wel goed komt, wordt ze alleen maar eenzamer. Ik wil proberen te luisteren, naast haar blijven zitten, er zijn voor haar. Als je er voor iemand bent, dan is dat misschien een soort glimp van God.

Job roept God niet echt ter verantwoording, maar het komt er wel dichtbij. Hij roept, waar ben je nou? Jij bent toch degene die is en er zal zijn? Waarom ben ik nu dan zo alleen? Die godsrelatie spreekt mij meer aan dan God die boven is en wij hier. Zijn vragen en twijfels betekenen volgens mij niet dat Job zijn geloof in God is verloren, maar juist dat hij God kan aanspreken. Krijgt hij antwoord? God zoekt hem uiteindelijk wel op, maar niet met een goedpratend

verhaal. Hij antwoordt in een storm. Ik weet niet precies wat ik daarvan moet maken, misschien dat het op een gegeven moment weer moet gaan waaien in je leven. Ook al geeft God geen pasklare antwoorden, dan nog is er die verbinding en dat is de troost. Als je een verlies meemaakt, wil je gewoon dat er iemand bij je is, dat je niet alleen bent. God kan ook die ander zijn.’

JOLLY VAN DER VELDEN

Ervaringen die het verstand te boven gaan

‘Verhalen die houvast en troost geven’

‘Taal vinden voor bijzondere ervaringen.’ Onder deze titel zijn Wietske Verkuyl en Johannes Borger onlangs gestart met een serie bijeenkomsten in de Abdijkerk. De bijeenkomsten zijn bedoeld voor mensen die hun ervaringen met ‘de overzijde’ met elkaar willen delen, daar taal voor proberen te vinden of die ‘andere’ wereld simpelweg graag willen verkennen.

Hun paden kruisten elkaar in de Abdijkerk. Als predikant die altijd openstaat voor verhalen over bijzondere waarnemingen, raakte Wietske Verkuyl in contact met Johannes Borger, die als meditatiebeoefenaar dankbaar gebruikmaakte van de faciliteiten van de Abdijkerk. Beiden hebben ze ook persoonlijk ervaren dat er meer is dan we kunnen zien of verklaren. Johannes ontdekte dat hij door healing mensen kan helpen, Wietske had ooit een lichtervaring waarbij ze de vrede en vreugde voelde van de overzijde. Al pratend ontstond het idee

‘De ervaringen zijn niet in één woord of zin te vangen’

om een serie bijeenkomsten te organiseren met mensen die ook dat soort ervaringen hebben of erin geïnteresseerd zijn.

Troost

‘Ik merk dat gemeentelieden buitengewone ervaringen niet snel met elkaar delen, omdat er heel lang een taboe op heeft gelegen in de kerk’, zegt Wietske. ‘De kerk heeft dit onderwerp buitengesloten en wij hebben geleerd om het onzin te

vinden. Dat is jammer, want de Bijbel staat vol met verhalen over bijvoorbeeld engelen, visioenen en genezende gaven.’ Omdat de mensen in haar kerk voelen dat hun predikant hen niet zal veroordelen, vertrouwen ze haar hun bijzondere verhalen toe. Niet zelden voor het eerst in hun leven. ‘Zulke ervaringen gaan een leven lang

mee. Ze geven troost en houvast.’ Daarom vindt Wietske het mooi en belangrijk dat mensen dat ook met elkaar kunnen delen en vanuit dat verlangen is de groep ontstaan.

Nieuwsgierigheid

Wietske: ‘Elke deelnemer heeft zijn eigen

FOTO: JOHANNES BORGER

Johannes Borger en Wietske Verkuyl.

ervaringen.’ Die zijn niet in één woord of zin te vangen. Het kan gaan om een uittreding, een bijna-doodervaring, een eenheidservaring, een ontmoeting met een engel of om heldere gaven, zoals helderziendheid of helder voelen. Johannes is naast medebedenker ook een van de deelnemers. Hij doet vooral mee uit nieuwsgierigheid naar de energetische wereld. Zo'n twee jaar geleden bezocht hij de christelijke, spirituele gemeenschap Findhorn in Schotland. Een van de grondleggers ontvangt berichten van God en geeft die door aan de gemeenschap. ‘Ik ontdekte dat het heel normale mensen zijn’, zegt Johannes lachend. Vanuit zijn christelijke achtergrond was hij niet bekend met dergelijke ervaringen. Nog steeds wil hij ver blijven van alles wat naar het zweverige of de donkere kant neigt. Het nuchtere besef dat het goed voelde, dat het oké was, maakte dat hij deze wereld verder ging onderzoeken. Hij volgde een cursus healing en ontdekte dat hij helende krachten heeft. Sterker nog: Johannes is ervan overtuigd dat iedereen in meer of mindere mate kan helpen.

De titel van de bijeenkomsten is niet zomaar gekozen. Wietske: ‘Als je bijzondere waarnemingen serieus neemt – van anderen en van jezelf – dan stelt dat vragen bij ons wereldbeeld.’ De vraag is dan: hoe duid je die ervaringen en hoe kun je daar taal aan geven? Woorden aangereikt door Hans Stolp, Rudolf Steiner of Barbara Brennan kunnen daar bijvoorbeeld bij helpen. Daar is dan ook ruimte voor in de bijeenkomsten. Daarna praten de deelnemers er met elkaar over. Tot slot is er een moment van meditatie. Dit alles vindt plaats binnen de muren van het oudste gebouw van Den Haag, de Abdijkerk in Loosduinen, die zich daar met zijn bijzondere sfeer uitstekend voor leent.

GEÏNTERESSEERDEN KUNNEN ZICH AANMELDEN VOOR DE BIJENKOMSTEN VANAF JANUARI, BIJ WIETSKES VERKUYL, W.VERKUYL@XS4ALL.NL

ROELIE DRÖGE

Bij sommige kerken moet je je nog aanmelden voor het deelnemen aan vieringen. Raadpleeg vooraf de website van de kerk. De sites staan op: kerkdenhaag.nl/adressen

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee. Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u. en 11 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Za 19 u. Zo. 9.15. 13 u. engels/afrikaans
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 11 u.
Bezuidenhout. OLV van Goede Raad, Bezuidenhoutseweg 153. Woe. 12.30 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Za 17 u. Zo. 9.30 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstr. 194. Zo. 11u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. za. 20 u. en zo. 9.30 u. 11.30 u. Spaans.
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningseweg 233. Zo. 11 u.
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevierevangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestr. 279. Vrij. 9 u. Zo. 10:30 u.
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Za. 17 u. (oneven maanden). Zo. 10 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arskerkerk, Aaltje Noorderwierstr. 4. Do. 10 u. Vrij. 9 u. Za. 17 u. (oneven maanden). Zo. 10:30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Za. 13 u. Zo. 10 u.

Kerken met vaste voorgangers

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 8:30 u. Heilig Avondmaal. Zo. 10:30 u. Contemporary & Traditional (Holy Communion) Service, 4de zo. Anointing & Prayer for Healing. Zo. 17 u. Wellspring Service, 4de zo. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer van Rijcklaan 1. 9:45 with praise band. 11:15 with organ and choir.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr. 7. zo 10u eucharistieviering, 10/10 16u vespers, wo 12.30 zolderkapel
Exoduskerk Beresteinlaan 263. Zo. 10 u.
Vredekerk Maartensdijklaan 126. Arabisch: za. 19 u. Nederlands: zo. 10:30 u.
Baptistengemeente Vier Heemskinderenstr. 91. Zo. 10 u.
Leger des Heils Ambachtsgaarde 198. Zo. 10:30 u. met muziekcorps.
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 9:30 u. met zang en muziek. apgen.nl.
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Za. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Quakers Stadhouderslaan 8. Zo 10:30 u. stille samenkomst.

Kerken van de Protestantse Kerk Nederland (PKN)

Kerkgebouwen	Tijd	3 oktober	10 oktober	17 oktober	24 oktober	31 oktober
Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Jannet van der Spek	ds Christiaan Donner	ds Esther Israël kringviering	ds Jannet van der Spek	naar Lutherse kerk hervormingsdag
Duinzichtkerk V. Hogenhoucklaan 89	10.00	dr Ad van Nieuwpoort	dr Ad van Nieuwpoort	ds W. Steenberg	ds Michiel Aten	dr Ad van Nieuwpoort
Christus Triumfatorkerk Julia v. Stolberglaan 154	10.00	ds Karlijn Kwant	ds Jaap van den Akker HA	ds Robin ten Hoopen	ds Aarnoud Jobsen	ds Jaap van den Akker
Pax Christikerk Vlamburg 2	10.30	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker	*
Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Jantine Veenhof	ds Bas Plaisier HA	ds Jantine Veenhof	ds Leo Oosterom	ds Jantine Veenhof dankdienst
De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds Durkje Sikkema	X	ds Fokke Fennema HA	L. van Aalst	ds Rob van Essen
Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Olivier Elseman	ds Rob van Essen	ds Leo de Leeuw	ds Martine Nijveld HA	ds Fokke Fennema hervormingsdag
Maranathakerk 2e Sweelinckstr.156	10.30	ds Robert Jan Bakker	ds Folly Hemrica	ds Rob van Essen	ds David Schiethart	ds Erika van Gemerden
Noorderkerk Schuijstr. 9-11	10.00	ds Anneke van Mansum	ds Karl van Klaveren	ds Geertje Zomer	ds Jaap van de Meent	ds Casper van Dongen
Bosbeskapel Bosbest. 5	10.00	ds Heleen Joziase	ds Martin Koster	*	ds Theo Hetteema	ds Klaas Wigboldus
Abdijkerk WillemIII-str. 40	10.00	ds Adrie Sterrenburg	ds Klaas Wigboldus	ds Wietske Verkuyl	ds Bert Kuipers	ds Michiel Aten S&T
Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Jan Maasland Israëlzondag	ds Jan Henzen	ds Michiel Aten	ds Nicolle Pronk	ds David Schiethart S&T
Bethelkerk Scheveningen J. Kokstr.173	10.00 17.00	ds A. van der Dussen	ds Gerco Lock Dienst aan Zee	ds Henk Steinvoot	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock
Oude Kerk Keizerstr. 8	10.30	ds G. van der Hout	ds Barend Weegink	ds J. Smit	ds Barend Weegink	ds Theo Wegman
Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Dirk Jan Thijs	ds Charlotte van der Leest	ds Jacob Korf	M. van der Laan	ds Charlotte van der Leest
Pr. Julianakerk Tesselsestr. 6	10.00	ds Bernhard Vreeswijk	ds Dirk Jan Thijs evangelisatie	ds A. van der Plas	ds Bernhard van Vreeswijk	ds Bernhard van Vreeswijk hervormingsdienst
De Toelucht Laan v. Hoornwijk 140	10.00	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds Olivier Elseman	ds Attie Minnema	Marja Griffioen
De Leidraad Harriët Freezerhof 28	09.30	*	*	*	*	*
Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds R. Elsinga ds Bert Karel Foppen	ds Bert Karel Foppen ds J. van Trig	* ds J. Visser	ds Paul Visser ds Bert Karel Foppen	ds Bert Karel Foppen ds T. Bos
Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	ds Alke Liebich	ds Karl van Klaveren	ds Willem van der Meiden	ds Alex van Ligten
Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Marja Flipse doop	ds Rienk Lanooy HA	ds Marja Flipse	ds Jan Tom Schneider	10.30 ds Marja Flipse cantate
Ev. Lutherse Gem. Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Fokke Fennema	ds Jannet van der Spek HA	ds Marianne van der Meij-Steinstra	ds Erwin de Fouw	ds Erwin de Fouw hervormingsdag
Église Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Berend Borger	pasteur Hartman Out	pasteur R. Bennahmias	pasteur Hartman Out	Pas de Cultus
Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	ds Jan van der Wolf met doventolk	ds Els van der Wolf-Kox	ds Jan van der Wolf met doventolk	ds Els van der Wolf-Kox	ds W. Schormans

Diverse Rooms-Katholieke kerken
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9:30 u. De Zinnen , kapel Chr. Triumfatorkerk ma 18.15 avondgebed
Deutsch. Badhuisweg 35a. Zo. 10:30 u. English. Bezuidenhoutseweg 157. Zo. 10 en 17:30 u. Français. Stoepleaan 4, Wassenaar. Zo. 17 u.

advertenties

Firma A. H. Kerkhof & Zon
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra naar uw keuze met ons advies, bijvoorbeeld:

- Ad Patres Frederik Hendriklaan 7 's-Gravenhage (Statenkwartier)
- diverse andere uitvaartcentra in 's-Gravenhage en omstreken
- bij begraafplaats of crematorium

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl **070 345 16 76**
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familie traditie

want met afscheid begint herinnering

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Van Der Helm & Schols
uitvaartzorg

Veenweg 14, Nootdorp
Damlaan 64, Leidschendam
Ina Boudier-Bakkerstraat 5, Delft
De Sillestraat 182, Den Haag

ENGELN & SPOOR
UITVAARTVERZORGING

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELNENSPOR.NL - WWW.ENGELENENSPOR.NL

HET CLINGENDAELHUIS - BENOORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 BJ DEN HAAG

Overige kerken

Kerkgebouwen	Tijd	3 oktober	10 oktober	17 oktober	24 oktober	31 oktober
Deutsche Ev. Gem. Bleijenburg 5	10.30	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Prädin Dagmar Opper	Pfrin Margit Gill	Pfr Thomas Vesterling
Doopsgezinde Gem. Paleisstr. 8	10.30	X	ds Marijn Vermet	ds Reinhold Philipp	ds Han Cuperus Reis naar Lesbos	*
Ev. Broedergem. Hernhutters Chasséstr. 1	10.00	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	S. Oosterwolde
Haagse Dominicus Th. Swenckestr. 30	10.30	Thema: Beetje minder ego ds Willem van der Meiden, Inge Boesveld	X	Thema: Beetje minder groei Henk Baars, Hans Opschoor	X	X
Indon. Ned. Chr. Kerk, Marcuskerk Jan Luijkenlaan 92	14.00	ds Johannes Linandi HA	br Michael Patawala	ds Stanley Tjahjadi	ds Johannes Linandi	ds Binsar Jonathan Pakpahan
Ekklesia Brouwersgracht 2-k , in steeg door hek	11.00	X	Creatief in onzekere tijd	X	*	X
Kruispuntgem. Hofzichtlaan 115	11.00	ds Chris Schreuder	X	ds Joop Zuur eucharistie	X	Jaap Teunisz morgendienst
Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Antje van der Hoek	ds Reinhold Philipp	ds Reinhold Philipp	ds Antje van der Hoek	ds Claartje Sloomans
Geref. Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstr. 1	10.00	ds Arnoud Francke	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk	*	ds Arnoud Francke
Franciscuskerk N. Broeckhuijsenstr. 23	10.30	pastor Sjef Smit	pastor Nanda de Hoop	ds Mineke Kroes	pastor Rien Leijdekker	pastor Tomas van Driel

Symbolen: ♪ met cantorij, muziek etc; X geen dienst; * zie website van de kerk; 🗨 voorganger met preekconsent; ✚ kerkelijk werker; ⚡ proponent (ds i.o.); 🗨 missionair pionier

AGENDA OKTOBER

Voor alle activiteiten deze maand:
zie kerkinderhaag.nl

Kindervoorstelling Carnaval des Animaux

In het *Carnaval des Animaux* beeldt Saint-Saëns op grappige wijze allerlei dieren in muziek uit. Organist Geerten van de Wetering en musici van het Residentie Orkest brengen de muziek en de dieren tot leven in de Kloosterkerk. De Haagse acteur Max Douw vertelt het verhaal over de dieren erbij. Deze voorstelling vindt plaats in het kader van Festival De Betovering. Meer info en reserveren van kaarten: podium21.nl en debetovering.nl.
Wo. 20 okt. 15. u. ■ Kloosterkerk

Meditatiekring

Muziek, beeld, (bijbel)teksten en gedichten nodigen uit om stil te staan. Iedereen – met of zonder ervaring met mediteren – is welkom. Maandelijks op donderdagmiddag. Onder leiding van ds. Reinhold Philipp.
Do. 14. 14 u. ■ Remonstranten Den Haag

De liberale droom

De kritiek groeit op het liberale uitgangspunt van marktdenken. Een eerste avond rond de vraag of een uittocht uit de liberale droom nodig ofwel mogelijk is. Sprekers zijn Prof. Dr. Gabriel van den Brink en Prof. Dr. Esther-Mirjam Sent.
Do. 7. 20-22 u. ■ Organisatie: DEZINNEN. Duinzichtkerk. Vrije toegang, collecte.

Corona: crisis of kans?

Wat kunnen we doen om onze maatschappij eerlijker en duurzamer in te richten? Biedt de coronacrisis ons kansen om een omslag teweeg te brengen? Een serie van zeven seminars; de avonden zijn ook online te volgen. Informatie en kaarten: www.pkn-wassenaar.nl
Vanaf ma. 4. 20.00 u. ■ Messiaskerk, Wassenaar

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

Oktober 2021, jaargang 25, nr. 239

Uitgever: Protestantse Kerk Den Haag, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en de Rooms-Katholieke parochies Maria Sterre der Zee en De Vier Evangelisten.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl.
Tel. 06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)
hoofdredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64 (Greet Kappers)
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur), Irna van der Wekke (tekstredactie), Anne-Helene Borgts (eindredacteur), Henk Baars, Henriëtte Boerma, Rob van Essen, Hans Hemmes, Shari van den Hout, Rienk Lanooy, Tom Mikkers, Jan van der Wolf.

Vormgeving: Pieter van Schouwenburg

Druk: Opmeer Drukkerij bv
Website: ISI Media, isimedia.nl

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkinderhaag.nl
06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)

Los postabonnement:
€ 22,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

MOET JE LEZEN

Op tournee door protestants Nederland

Gerry van der List (politicoloog en oud-medewerker van Frits Bolkestein), schreef voor *Elsevier Weekblad* artikelen over onze veelkleurige protestantse wereld. Onlangs zijn ze gebundeld in het boek *Protestant: Verkenningen van het geloof dat Nederland vormde*.

Van der List kijkt verwonderd rond bij evangelischen, zwaar-orthodoxen en alles ertussenin. Soms laat hij zijn objectiviteit even varen als hij meent 'de linkse kerk' te bespeuren. Volgens mij is dit een etiket uit de vorige eeuw, want de hulp aan uitgeprocedeerde vluchtelingen (in de Haagse Bethelkappel) mobiliseerde gelovigen en ongelovigen van velerlei snit. Over de ondertitel van het boek – 'het geloof dat Nederland vormde' – kun je trouwens ook wel van

mening verschillen. Is Nederland gevormd door het calvinisme en was dat de vormende kracht sinds 1813? De rooms-katholieke bevolkingsgroep heeft – zeker in de vorige eeuw – veel invloed uitgeoefend, waarbij het liberalisme in de negentiende eeuw de protestantse orthodoxie ook nog aardig in de verdediging drong. Hoe dan ook, het is een genoegen met Van der List door de bonite protestantse wereld te dwalen. Zo zijn we te gast bij de Redeemer International Church, die in de Haagse Nieuwe Kerk samenkomt. En over het kerkasiel in de Haagse Bethelkappel moppert de auteur dat het gezagsgetrouwe kerkvolk zich van linkse dominees zou moeten distantiëren. Maar Willem Barnard (Guillaume van der Graft) zet hij even in het zonnetje: hij was 'meer dichter dan theoloog'. Hij schrijft over christelijke stofzuigerverkopers, evangelische Gutmenschen, Ted Neeley (een half leven lang 'Jesus Christ Superstar'), Otto de Bruijne (bekend van de EO-serie *Otto in Afrika*, de schilder Henk Helmantel en de historicus George Harinck van de VU. Kortom, wie is er eigenlijk niet protestant?

ROB VAN ESSEN

GERRY VAN DER LIST, *PROTESTANT: VERKENNINGEN VAN HET GELOOF DAT NEDERLAND VORMDE*. UITGEVERIJ EW, 2021. ISBN 9789463480888; 256 PAGINA'S; € 15,-

Oproep

Wat brengt mensen ertoe om jarenlange vriendschappen of familierelaties te verbreken vanwege conflicten over al dan niet vaccineren? Herkent u hier iets van in uw eigen leven of omgeving? En hoe gaat u ermee om? Laat het ons weten!

Discussies over het zich al dan niet laten vaccineren tegen corona en de soms onderliggende complottheorieën zorgen regelmatig voor verwijdering in de familie- en vriendenkring. In kranten en op sociale media kunnen we hier de nodige verhalen over lezen. Ook in mijn eigen directe omgeving tref ik zulke voorbeelden aan. Twee vrienden die al tientallen jaren lief en leed delen, hebben geen contact meer omdat de gevaccineerde de ander verwijt geen vaccinatie te willen. Een moeder in Brabant wordt plotsklaps door mensen uit haar geloofsgemeenschap genegeerd omdat zij zich heeft laten vaccineren. Een zoon dreigt door zijn moeder uit huis gezet te worden omdat hij gevaccineerd is. Een vriendin die ik al veertig jaar ken, vertelde griep te hebben en moest lachen toen ik haar vroeg of ze geen corona had. 'Corona? Dat bestaat helemaal niet! Het is gewoon een griepje. Geloof jij nog wat ze in het journaal vertellen? Geloof jij wat er in de kranten staat en wat de regering ons voorspiegelt?' Het pijnlijke gesprek stopte, maar enkele weken later ontmoetten wij elkaar in een poging om de vriendschap te redden. Of dat ook op de lange duur gaat lukken, is maar de vraag.

Volgens Beatrijs Ritsema, die in dagblad *Trouw* wekelijks antwoord geeft op vragen van lezers, kan zo'n groot verschil in mens- en maatschappijbeeld redenen genoeg zijn om een punt achter de relatie te zetten. Iets kort door de bocht in mijn ogen. Het geeft immers ook verdriet om dierbaren te verliezen door zo'n opgelopen verschil van inzicht. Zo makkelijk geef je elkaar toch niet op!

Stuur uw reactie naar redactie@kerkinderhaag.nl

GREET KAPPERS

OPROEP

Secretaris m/v gezocht

De oecumenische geloofsgemeenschap de Haagse Dominicus is per direct op zoek naar een secretaris voor de stuurgroep liturgie. Het betreft een onbezoldigde functie. Informatie over de geloofsgemeenschap is te vinden op www.haagsedominius.nl. Interesse? Voor vragen en functiebeschrijving, neem contact op met Henk Baars: 06 411 702 29; hbaars@me.com.

HAAGSE DOMINICUS
oecumenische geloofsgemeenschap voor nieuwe bezieling

VERSE THEOLOGIE

WIE MARIA ZEGT, MOET OOK MORIA ZEGGEN

Dat ik als protestants theoloog een boek over Maria heb geschreven, levert geregeld de nodige verbazing op. Dat kan ik wel begrijpen, want tot een paar jaar geleden had ik me ook niet kunnen voorstellen dat ik nog eens over Maria zou schrijven. Toch is zij meer dan de moeite waard. Studie van de Bijbelse gegevens, geschiedenis van kunst en theologie én hedendaagse discussies over gender maken dat je niet om Maria heen kunt. Zij is het voorbeeld van geloof bij uitstek: toen het evangelie letterlijk nog *on-gehoord* was, geloofde zij direct en royaal. Ze is niet alleen de moeder van Jezus, maar ook van alle gelovigen en daarmee heeft ze een bijzondere positie in de kerk. Ook de vroegste theologen van de Reformatie, zoals Luther, achtten Maria nog bijzonder hoog. In latere discussies werd Maria wel een splijtzwam tussen Rome en de Reformatie, maar dat was dus eigenlijk niet nodig geweest. Haar vereren is immers heel wat anders dan

haar aanbidden. In de polemiek van de kant van gereformeerde theologen werd dat onderscheid genegeerd, en lag de beschuldiging dus voor de hand dat Mariaverering feitelijk afgoderij zou zijn.

Niet alleen over Maria's moeder-zijn valt het nodige te zeggen. Het tweede deel van het boek gaat over Maria als vrouw. Zij was een Joods meisje. De Bijbel legt daarop grote nadruk en met name de evangelist Mattheüs, die specifiek voor een Joods publiek schreef. In de kerkelijke en theologische traditie is helaas Maria's maagdelijkheid veel sterker benadrukt dan haar Joodse identiteit. Dat heeft grote schade gedaan, met antisemitische effecten tot de dag van vandaag. Ook het beeld van Maria als tweede Eva heeft schadelijke effecten gehad. Hoewel de Bijbel daartoe geen aanleiding geeft, werd Eva in de loop van de geschiedenis steeds meer het model van de vrouw die de zonde in de wereld heeft gebracht. Vrouwen zouden extra vatbaar zijn voor zonde en mannen in verleiding brengen. Daartegenover stond Maria dan als onbereikbaar ideaal van vrouw-zijn: geen

Glas-in-loodraam in de pastorie van de Antonius Abtkerk.

enkele vrouw redt het immers om net als Maria zowel maagd als moeder te zijn. Hoewel de Bijbel maagdelijkheid helemaal niet hoger inschat dan de getrouwde staat, gebeurde dat in de kerkelijke traditie wel.

FOTOGRAF: BART MALTA

Boeiend is de relatie tussen Maria en Europa. De hemelsblauwe Europese vlag is ontworpen om Maria te eren, met de twaalf sterren in de formatie van Maria's kroon. Mariabeelden herinneren Europeanen eraan dat het evangelie van buiten gekomen is, vanuit Israël, en dat wie Maria wil eren altijd ook oog zal moeten hebben voor vluchtelingen. Wie Maria zegt, moet ook Moria zeggen.

Ik mik met dit boek op een breed lezerspubliek: het is niet alleen voor theologen gericht, maar op iedereen die geïnteresseerd is in Bijbelse teksten, kunst en geschiedenis. Het omslagontwerp van Peter Kortleve is intussen een eigen leven gaan leiden. Er was zoveel vraag naar deze afbeelding dat Kortleve er posters van heeft laten drukken, die inmiddels al bijna uitverkocht zijn.

ARNOLD HUIJGEN

MARIA: ICOON VAN GENADE. UTRECHT: KOKBOEKENCENTRUM, 2021. ISBN 9789043534895; 384 PAGINA'S; € 27,99.

Troubadour Martijn Breeman

Alle liedjes

Zonder fantasie

Ze vragen me weleens: Waar haal je 't vandaan?
Hoe kom je toch aan inspiratie?
Maar eerlijk gezegd is er niet zoveel aan:
ik zing over wat ik op straat zie,
en hoe ik me voel, wat me raakt, wat me stoort,
in alle gevallen verzin ik geen woord.

Maar mensen genoeg die ik hevig benijd,
die veel meer verbeeldingskracht tonen.
Wat zou ik toch graag als het kon op z'n tijd
een samenkomst bij willen wonen.
Ik had inspiratie voor liederen zat
als ik het talent van complotdenkers had.

De rijksten en machtigsten van de planeet
bestaan uit vermomde reptielen.
Er worden op 't Binnenhof plannen gesmeed
door netwerken van pedofielen.
Ik zong van de aarde die hol is en plat
als ik het talent van complotdenkers had.

't 5G-netwerk zorgt voor verspreiding van SARS,
Bill Gates heeft dit op z'n geweten.
De NASA heeft seksslaven zitten op Mars,
en Elvis leeft, niet te vergeten,
en ik word natuurlijk betaald door Den Haag
om zand in uw ogen te strooien vandaag.

FOTOGRAFIE: JAN VAN DER WOLF

Bidden met je ogen

Toen ik in een kerkje deze foto maakte, werd ik geraakt door het bijzondere van het alledaagse, zelfs door de schoonheid ervan. Die wordt veroorzaakt door het licht; in het licht wordt alles mooi. In de contemplatieve fotografie wordt de camera gebruikt om anders te kijken: met de ogen van je hart. Contemplatie betekent beschouwing. Het vraagt dat je waarneemt zonder oordeel, dat je de tijd hebt. Ook dat je niet uit bent op het 'schieten' van een mooi plaatje. Je ontdekt dan dat je geen foto's neemt, maar krijgt. De camera wordt tot een instrument waarmee je leert kijken zonder camera. Contemplatieve fotografie is een spirituele bezigheid. Je gaat het bijzondere van het gewone inzien en zo kun je inzichten ontvangen over de wereld, jezelf en God. Het is bidden met je ogen.

JAN VAN DER WOLF

De Facebookpagina 'Kijken met de ogen van je hart' gaat over contemplatieve fotografie. Daarop komt informatie over bijeenkomsten, workshops etc. Mail voor meer informatie naar jtvanderwolf@gmail.com.

FOTO VAN TIM COPPENS

Ad van Nieuwpoort in gesprek met Bas Heijne

Wat is de staat van ons land na alles wat in de afgelopen tijd aan het licht is gekomen? Wat moet er dringend geagendeerd worden voor de komende tijd en wat is daarvoor nodig? Over deze vragen gaat ds. Ad van Nieuwpoort in gesprek met schrijver, vertaler en interviewer Bas Heijne. Het gesprek wordt omlijst door livemuziek en wordt afgesloten met een meet-and-greet.

ZO. 10 OKT. 16-17.30 U. DUINZICHTKERK,
VAN HOGENHOUCKLAAN 89. TOEGANG: UW GIFT.
OPGAVE VIA DUINZICHTKERK.NL

'Is er meer in ons?'

Tijdens vier bijeenkomsten worden enkele hoofdstukken uit het boek *Er is meer in ons* van Wim Davidse gelezen. De eerste avond gaat over de hoofdstukken over Etty Hillesum en Dag Hammarskjöld. Wat spreekt de deelnemers aan in de gods- en levenservaringen van deze moderne mystici?

DO. 14 OKT., 11 NOV., 13 JAN., 10 FEB. 20-22 U. BOSBESKAPEL, BOSBESSTRAAT 5.
LEIDING EN OPGAVE: WIM DAVIDSE, 070 325 43 32, [WILLEM.DAVIDSE@HETNET.NL](mailto:willemdavidse@hetnet.nl).

Hildegard von Bingen

Lezing door emeritus pastor John Batist over leven en werken van Hildegard von Bingen. Zij stichtte een eigen klooster in Bingen en werd daar abdis. Daar schreef ze tal van werken over geloof, deugdzaam leven en natuurgeneeskunde. Ook componeerde ze prachtige muziek. Interactieve middag met beeld en geluid over deze beroemde mystica.

DO. 14 OKT. 14:30 U. ANTONIUS ABTKERK, SCHEVENINGSEWEG 233.

FOTO VAN GREET KAPPERS

Contemplatief leven

Dit najaar start DEZINNEN met een reeks tweegesprekken over bewust leven. Op 16 oktober is er een gesprek met Nadia Kroon over contemplatief leven. Wanneer ze voor het eerst een rooms-katholiek klooster bezoekt, verandert haar leven voorgoed. In november 2020 verscheen van haar hand het boek *Non in de bus*. Het geeft een uniek kijkje in de ziel van een moderne jonge vrouw die God zoekt en haar leven daar helemaal voor omgoot.

ZA. 16 OKT. 13.30-14.30 U. ORGANISATIE: DEZINNEN.
CHRISTUS TRIUMFATORKERK, JULIANA VAN STOLBERG-
LAAN 154. OPGEVEN T/M 14 OKT. TOEGANG: € 5.